

njegovemu urejajočemu duhu postavljena meja, ta meja: Rusija in Španija — kaos, brezmejnost, vztočna sfiga, ob njej se je ustavil drzni Evropec. Prav ti dve tajni protisili je L. močno poudaril in poglavja o Napoeonovem srečanju z Rusijo in Španijo spadajo med najmočnejša poleg onih, kjer doživimo legendarnega cesarja v srečanjih z Goethejem, Talleyrandom in Fouchejem. Napoleonov roman vpliva kot fikcija. Ali pa ni naposled sleherna biografija vendar samo fikcija? Ali je res mogoče odpreti človeku vse zunanje, da mu zreš neposredno v srce? Ali pa ni mar srce tako povezano s tisočnimi dušami, da več ne ve, kaj je njegovo, kaj je bližnjega? Kako vse drugače spet n. pr. doživiš Napoleona v »Vojni in miru«, in drugače spet v Merežkovskega apoteozi, kjer je ruski bogoiskalec skušal ustvariti mitično osebnost.

V Ludwigovem okviru je Napoleon živ in verjeten, to pa že opravičuje visoko vrednost te biografije, v kateri je nemški pisatelj gotovo najbolj uspel. Knjigo odložiš kot da si dosanjal čudežno pravljico. Prikazati moža, ki iz borbe med fantazijo in številko zraste v nadčloveško osebnost, — to je Ludwigu uspelo, ali kje so meje L. tvornosti, domišljiji in globini, izveš v njegovem zelo značilnem delu »Sin človekov« (Der Menschensohn), ki ti razkrinka gibčnega in duhovitega obrazovalca kot moža meščansko svobodomiselne idejnosti, ki se ne plaši s svojimi za tako upodobitev docela neprimernimi in nesposobnimi sredstvi bližati se misteriju učlovečenega Boga. Ob tem delu se ti prav za prav šele odkrijejo mnogi nedostatki Ludwigovega celotnega ustvarjanja, ki se kažejo n. pr. tudi v biografiji Wilhelma II. — namreč z vedno istimi pripomočki odpirati skrivnosti najbolj različnih in bistveno nasprotujočih si osebnosti. Morda je Napoleon še najbolj nesporno L. delo in zaradi tega in iz potrebe po močnem življenjepisu o možu, ki je zapustil sledove tudi pri nas, je prav, da smo dobili v lepi Vidmarjevi slovenitvi prevod v okusni izdaji »Modre ptice«.

Miran Jarc

Milovan Đilas: Momci posle rata. (Iz »Dokumenata«). Beograd, 1931, str. 28.

Ne bi toliko govoril o tej mali knjižici, da ni tako simptomatična za najmlajšo gene-

racijo srbskih pisateljev, ki šele zdaj objavljajo svoje prve strani in sede še po večini na univerzah. To je generacija, ki se šola ob modernih nemških šlagerjih, ob evropski vojni literaturi, ameriških romanih in novi ruski literaturi ter se naslanja zlasti na izdajateljsko društvo »Nolit« (= nova literatura), ki je danes brez dvoma najpopularnejše književno podjetje in uspešno konkurira s podobnimi »Savremenimi pisci«, ki jih izdaja Popovičeva grupa. To je borba življenjske aktualnosti z estetsko dogmatičnostjo. Duhovni razvoj zadnjih let se je odločno nagnil k »Nolitovi« socialno-moralni revolucionarnosti, kjer ne gre toliko za umetnost kot sodobno realnost, ki je v očitni borbi proti kakršnikoli metafiziki ali religiozni romantiki ter zavrača z otroško gesto n. pr. filozofijo kakega Berdjajeva prav tako kot mogoče edine domače religiozne duhove, Iz. Sekulić, Ks. Atanasjević i. dr. Mislim pa celo, da se mogoče nobeni narodni psihi bolj ne prilega tak naturalističen etos kot srbski, ki je — po mojih opažanjih — sicer globoko etična a docela areligiozna, ter ta duhovni tok pomenja zanj veliko evolucijo v svojo smer. Ob tem dejstvu pa jasno vidim, da Slovenci med Srbi ne bomo nikdar priznani od one strani, od katere bi morali biti, kajti za smisel kakšnega Pregljevega etičnega baroka ali Vodnikove eterične romantike Srbi nimajo posluha. Nasprotno pa ima Seliškar med to generacijo sloves najboljšega sodobnega pesnika, sicer res bolj po reklami kot po stvarnem poznanju, a vseeno ne neupravičeno, dočim gredo s Cerkvenikovim imenom v osvojevalni pohod, kar je za nas nesmisel. Da jasno povem: danes je v mladi Srbiji v modi ona struja, ki jo v Ljubljani predstavlja »Cankarjeva družba«, s to razliko mogoče, da se v Beogradu zbirajo v njej večji talenti, ki pa so prav tako še neprečiščeni. Tudi pri njih se dogaja isto kot povsod v dobi mode: to je čas medsebojnih reklam, naivnih napadov in frazastih protestov v imenu človečanstva; lirika je retorična z nabreklo govorniško besedo, drama polna racionalistično propagandnih krikov in roman poln naturalizmov s sentimentarno moralno glorio. Umetniški uspeh pa bo doseglo med njimi le malo izvoljenih in še ti bodo morali zavreči vso modno navlako in se iz sebe, z ljubeznijo velikega a skromnega srca, spojiti z družbo.

O Đilaslu verujem, da se ne bo izgubil v množici protestujočih. Že ta njegova prva samostojno izdana »brošura« (čeprav pretiskana iz koledarja »Budućnost) ga kaže kot pisatelja s temperamentom, kot ostrega opazovalca in iskrenega oblikovalca življenja, ki ga pa zdaj gleda še vse preveč z racionalno-programsko tendenco. Hočem reči, da je ob tem primeru šlo Đilaslu bolj za to, da prikaže zveste »dokumente« današnje generacije, kot pa da umetniško oblikuje sučet. Umetnost je uporabil v to, da ilustrira svoje teze, postavljene očitno kot take v naslov poglavij (n. pr.: Sna o pametnem, zdravem, poštenem življenju, o katerem se je nekoč govorilo, v moških naše generacije ni bilo. Niti o osvoboditvi človekovi.) Črtica je tako zanimiv prinos k psihologiji poveljne mladine, tako nekako kot Kreftov »Človek mrtvaških lobanj.« Đilas obtožuje vso moderno inteligenco velikega dekadentstva, kaže razpad vseh etičnih vrednot v vojski brez streljanja, v generaciji, ki se je vojske samo dotikala. Ti poveljni fantje so slabiči, ko dobro občutijo vso podlost in greh, ga obtožujejo pa nimajo sile, da bi se mu uprli in vsi propadejo. Romantični ljudje v precepu realnosti. Rešitev vidijo samo v povratku h kolektivnosti, k ročnemu delu: postaneš sicer zavestna mašina, a vseeno koristen član družbe. To zamisel pa poda bolj po programski zamisli kot po življenjski nujnosti svojih junakov; nasprotno: s končno smrtjo ob mašini tako rešitev celo zanika oz. pusti problem odprt.

Tako rešuje poveljno moralno krizo Đilas, ki izhaja od seksualnega problema po receptu starih naturalistov: pokaži razvrat, da se znaš varovati. Pa kot ti stari učitelji, tudi moderni naturalisti ne mislijo tako iskreno in je ta njihov moralni idealizem če ne zlagan, vsaj sentimentalni (cf. izpoved Čopa!). So pa ti »poveljni fantje« kot psihološki dokument odkritosrčno delo. Z umetnostnega stališča gledano očitujejo močan in temperamenten talent, ki je dal nekaj prepričevalnih scen in kipečega, živega življenjskega fluida. V celoti pa je črtica ostala le skica, na hitro roko vržena na papir in se vse prehitro, iz zunanje potrebe radi jasnosti tendence, ne pa iz notranje nujnosti, šablonsko zaključila. Bilo bi boljše, da »fragment«, ki daje dovolj snovi za obširno družabno sliko, ostane samo fragment, kot pa da se usode

vseh junakov nasilno povežejo v predčasen konec.

Kot sem rekel: knjižica je simptomatična za najmlajšo srbsko literarno grupo, mimo katere mogoče ne bomo mogli iti. Da jo ta grupa smatra kot nekaj program, bi razbral iz napotnic treh mladih, v katerih pa niso povedali nič posebnega.

Tine Debeljak

Miroslav Krleža: Knjiga pjesama. Geca Kon, Beograd, 1931. Str. 124 (cir.) To je prilično obširna zbirka (63 pesmi) najnovejših Krležinih pesmi, ki jih pa, da povem takoj v početku, ne maram, ali če hočete, tudi nočem priznati, dasi jih zopet ne morem zanikati. S svojim sugestivno plastičnim izrazom, polnim lirično-poetičnih prispodob, z videzom beztendenčne humane socialnosti, z ostro refleksijo in realističnim opazovanjem, mora Krleža močno vplivati na miselno dojmljivega čitatelja. Nasprotno pa ima tudi čitatelj svoj pojem poezije (in ni nujno, da je tako staro »sivo lice«, kot ga tipizira Krleža) in si zato ne da sugerirati, čeprav od take močne osebnosti, tistega, česar v teh pesmih ni. In v teh pesmih ni — poezije. Pomnim še, kako smo se pred desetletjem navduševali nad prvimi njegovimi pesmimi, ki so izhajale še kot zanikerne brošure s slabim papirjem, in kako nas je opajal njegov veliki upor, živo, retorično pozivanje na socialno borbo, ekspresivna revolucija duha! V teh pesmih pa se je duh umiril in izraz utesnil celo v ozkost soneta, ter nam dal pisano galerijo tihih socialnih bed, pripovedovanih in objašnjevanih z zgoščenimi barvami na platnu, ne izlitih iz vročega ognja, srca ali vulkaničnega upora duha! In ta njegov drobn, zunanje vizualni realizem in racionalistična, napol epska osnova, iz katere Krleža tvori svoje pesmi, sta vzrok, da ta »Knjiga pjesama« niso pesmi, ampak v poetični formi in s sredstvi poezije risane ilustracije socialnega nerada in refleksij duha.

Vem, da Krleža zavestno zavrača naš duhovni postulat poezije in noče ne gorkega srca ne upornega duha (»duša nam je umorna i sita — i lirike i dinamita«), ampak hoče samo gledati stvari kakor so same po sebi — pa prav tako imamo tudi mi prav, da zavestno nočemo priznati njegove poetično realne vizije kot poezijo. Če prav premislimo, tudi Krležina dramatika ni v bistvu